

**Att stödja äldre personer med nedsatt
beslutsförmåga att uttrycka sin vilja**
– Introduktion och diskussion

Inledning

Detta material innehåller tre delar:

Del 1. En introduktion till metodstödet för handläggare och utförare

Del 2a. Ett underlag för diskussion för handläggare

Del 2b. Ett underlag för diskussion för utförare

Genomgången av materialet kan med fördel delas upp. Det första mötestillfället ägnas åt introduktionen och några inledande diskussionsfrågor (Del 1). Därefter ges deltagarna möjlighet att ta del av och bekanta sig med metodstödet på kunskapsguiden.se. Vid det andra mötet diskuterar deltagarna utifrån de olika frågeställningarna.

Diskussionsfrågorna i del 2a är avsedda för handläggare och i del 2b för utförare.

Materialet är tänkt att användas av en grupp handläggare eller utförare.

Om du arbetar i en liten kommun där ni är få handläggare kan du överväga att gå igenom materialet tillsammans med handläggare i en eller flera grannkommuner. Möjligt är naturligtvis också att involvera din chef och/eller utförare i diskussionen.

Att stödja äldre personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja

Del 1. Introduktion

Alla har rätt att kommunicera

- Socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande. Äldreomsorgen ska också värna och respektera självbestämmande och delaktighet.
5 kap. 4§ socialtjänstlagen (2001:453), SoL
- Kommunikationen med den äldre personen bör anpassas till hans eller hennes förutsättningar och önskemål.
Socialstyrelsens allmänna råd om värdegrunden i socialtjänstens omsorg om äldre, SOSFS 2012:3
- Personer med funktionsnedsättning har rätt att utöva rättigheter och skyldigheter på lika villkor som alla andra. De ska därför erbjudas stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet.
Artikel 12, Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

///Börja med att läsa upp punkterna ovan///

Regelverket som styr äldreomsorgen präglas av en människosyn där alla har rätt till självbestämmande - som ska respekteras.

En förutsättning för självbestämmande är att den enskilda individen har möjligheter att ge uttryck för vad han eller hon vill.

Här är varje individs möjlighet att kommunicera avgörande.

Alla har rätt att kommunicera!!!

Den enskildes vilja vägleder

- Det handlar om att stödja och säkra bästa tillgängliga vilja.
- Den enskildes vilja ska vara vägledande för det stöd och den omsorg som ges.*

*Socialtjänstlagen (2001:453), SoL, Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

Äldreomsorgen är beroende av den äldre personens vilja inför de insatser som erbjuds. De äldres vilja ska vara vägledande för det stöd och den omsorg som ges.

Det innebär att äldreomsorgen behöver stödja de vars funktionsnedsättning försvårar för dem att uttrycka sin vilja om en insats.

Självbestämmandet ska vara vägledande. Därför är det bättre att utgå från den äldres vilja – även om den upplevs som svag – än att låta andra ta över och bestämma.

Målet är att maximera varje persons självbestämmande kring de insatser som erbjuds och då behöver äldreomsorgen vid varje tillfälle eftersträva "Bästa tillgängliga vilja"

Bästa tillgängliga vilja

Bästa tillgängliga vilja innebär att:

- Vilja är en process. Viljan växer fram och kan ändras över tid
- Vissa äldre personer behöver mer stöd för att uttrycka sin vilja. Därför behöver äldreomsorgen ge dessa personer stöd.
- När en person uttryckt sin vilja behöver personalen ställa sig frågorna: Är detta Bästa tillgängliga vilja eller kan vi göra mer? I så fall vad?
- Viljan kan vara olika stark och ändras. Hur kan vi stärka en svag vilja? Hur kan vi uppmärksamma om viljan ändras?

Vad är då Bästa tillgängliga vilja?

Bästa tillgängliga vilja innebär att:

- Vi utgår från att vilja är en process. Den växer fram och kan ändras över tid (den påverkas bl.a. av vilka kunskaper och erfarenheter personen har, och i vilken livssituation personen befinner sig i).
- Vissa äldre behöver mer stöd än andra för att uttrycka sin vilja och det är äldreomsorgen som behöver ge detta stöd (gäller både i myndighetsutövning och utförandet)
- När en person har uttryckt sin vilja behöver personalen ställa sig frågorna: Är detta Bästa tillgängliga vilja eller kan vi ge ännu bättre stöd? I så fall vad?
- Om viljetrytningen upplevs som svag behöver den ges möjlighet att utvecklas och säkras. Det handlar om att besvara och lösa frågorna - Hur kan vi ge personen stöd att utforska sin vilja och hur kan vi uppmärksamma om viljan ändras?

Stödja och säkra Bästa tillgängliga vilja

Målet är att stödja Bästa tillgängliga vilja, dvs. skapa bra förutsättningar för personen att:

- få och förstå relevant information om insatsen
- kommunicera optimalt
- värdera och ta ställning till insatsen

Om viljan är svag behöver den säkras genom att personalen:

- erbjuder nya kunskaper och erfarenheter som kan ha betydelse för viljan
- är lyhörd, observant och följer upp hur personen upplever insatsen

Stödja och säkra Bästa tillgängliga vilja

Målet är att stödja *Bästa tillgängliga vilja*, dvs. skapa bra förutsättningar för personen att:

- få relevant information om insatsen utifrån sina förutsättningar så att hen förstår informationen
- kommunicera optimalt – dvs. anpassa kommunikationen utifrån just den här personens förutsättningar
- värdera och ta ställning till insatsen*

Om viljan är svag behöver den säkras.

Det kan personalen göra genom att:

- erbjuda nya kunskaper och erfarenheter som kan ha betydelse för viljan**
- vara lyhörd, observant och följa upp hur personen upplever insatsen

*Till exempel genom att få alternativ att välja mellan eller få hjälp att skriva ner det som är positivt/negativt med insatsen för att kunna jämföra.

** Till exempel prova en alternativ lösning.

Hur gör man?

- Det finns sällan generella och enkla lösningar
– utforma stödet individuellt
- Viktiga utgångspunkter
– utgå från att alla med rätt stöd kan kommunicera, förstå en insats och ta ställning till den
- Ta om möjligt hjälp av personer som kan mer och är vana att kommunicera med personen
- Våga prova
– om kommunikationen inte alls fungerar kan nya kommunikationssätt knappast försämra situationen

Hur gör man?

- Det finns sällan generella och enkla lösningar – utforma stödet individuellt.
- Viktiga utgångspunkter – utgå från att alla äldre personer med rätt stöd kan kommunicera, förstå en insats och ta ställning till den
- Ta hjälp av personer som kan mer och är vana att kommunicera med personen. T.ex. anhöriga, goda vänner, kontaktperson etc. Var noga med att informera dem om att deras roll nu är att stödja personens vilja! (Tänk också på reglerna om sekretess och tystnadsplikt)
- Våga prova (t.ex. bildstöd, att förenkla ditt språk, använda mer kroppsspråk etc.) – om kommunikationen inte alls fungerar kan nya kommunikationssätt knappast försämra situationen.

Metodstödet finns på kunskapsguiden.se

Temat heter Stödja äldre personers vilja, och består av följande.

- Förklarar varför är den äldres personens vilja är så viktig?
- Beskriver olika former av stöd
- Ger information om samtycke och ställföreträdare
- Guide till temat
- PPT-presentation:
 - (1) Introduktion och inledande diskussion
 - (2a, 2b) fördjupad diskussion för handläggare och utförare

Metodstödet finns på kunskapsguiden.se

Temat heter Stödja äldre personers vilja och innehåller följande.

- Beskriver varför varje äldre persons vilja är så viktig
- Förmedlar olika former av stöd. Att ta hjälp av andra, vad jag kan överväga att göra själv, specifikt att tänka på för handläggare och för utförare.
- Vad gäller ifråga om samtycke och ställföreträdare (juridiska beskrivningar)
- En guide – Ger en överblick över temat och hur kan man använda det
- PPT-presentation avsedd för två möten. Innehåller en introduktion och frågor för en fördjupad diskussion.

Temat innehåller också länkar till ytterligare material för den som vill fördjupa sig i ämnet.

Diskussionsfrågor – introduktion

1. Varför är det viktigt att den äldre personen som erbjuds insatser kan uttrycka sin vilja?

– Utgå dels från lagstiftningen, men se det också från den äldre personens perspektiv.

Diskussionsfrågor – introduktion

2. Finns det äldre personer som ni möter i er verksamhet som har svårigheter att uttrycka sin vilja?

- Ge exempel på varför de har svårigheter att uttrycka sin vilja.
- Diskutera hur ni kan stödja dem att uttrycka sin vilja.

Tänk gärna utifrån perspektiven att förstå information, kommunicera och värdera en insats.

Diskussionsfrågor – introduktion

3. Bästa tillgängliga vilja innebär att utgå från den vilja den äldre uttrycker även om den upplevs som svag.

- Varför är det bättre att ta fasta på den äldres svaga vilja än att låta någon annan ge uttryck för hens vilja?
- Vilka risker kan en svag vilja föra med sig?
- Hur kan ni undvika och förebygga dessa risker?

Uppgift till nästa möte

Bekanta dig med temat
”Stödja äldre personers vilja”
på www.kunskapsguiden.se*

*Använd gärna Guiden till metodstödet
– att stödja personer med nedsatt
beslutsförmåga att uttrycka sin vilja,
för att få en överblick.

Att stödja äldre personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja

Del 2a. Diskussionsfrågor
för handläggare

Diskussionsfrågor – handläggare

- 1. Har ni behov av att ha informerande material om exempelvis myndighetsutövning, insatser, olika livsområden etc. tillgängligt i olika former (bilder, lättläst, text etc.)?**

Diskutera i så fall:

- Vad behöver ni informationsmaterial om, och i vilka former ska det finnas tillgängligt?
- Hur kan ni gå vidare med detta?

Diskussionsfrågor – handläggare

2. Det kan finnas andra i den äldre personens närhet som har kunskap om, och är vana vid, att kommunicera med personen. Hur kan ni bli bättre på att hitta och ta hjälp av dessa personer?

– Vad är viktigt att beakta när andra bjuds in för att stödja den äldre att uttrycka sin vilja?

Diskussionsfrågor – handläggare

- 3. Som handläggare kan ni behöva samarbeta med utförarna för att den äldres vilja ska kunna fångas, utvecklas och säkras. Diskutera hur.**

Tänkt gärna utifrån att:

- fånga (dvs. uppmärksamma) den äldres vilja
- utveckla (dvs. stödja den äldre att utforska och få perspektiv på) sin vilja
- säkra den äldre vilja (dvs. ge den äldre goda möjligheter att visa om viljan ändras)

Diskussionsfrågor – handläggare

4. I den genomförandeplan som utföraren upprättar planeras hur och när en insats ska genomföras.

- Kan, när och hur en insats genomförs, inverka på den äldres vilja om insatsen?
- Vad får det för konsekvenser för den äldre personen och därmed för er som handläggare och ert samarbete med utförarna?

Diskussionsfrågor – handläggare

5. Bland era kollegor som arbetar inom LSS-området och med boendestöd kan det finnas kunskap och erfarenheter av att stödja personer med kognitiva funktionsnedsättningar att uttrycka sin vilja.

– Hur kan ni få del av deras kunskaper och erfarenheter?

Att stödja äldre personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja

Del 2b. Diskussionsfrågor
för utförare

Diskussionsfrågor – utförare

- 1. När genomförandeplanen upprättas finns det stora möjligheter att stödja den äldre personens vilja kring en viss insats.**
 - Hur kan planeringen av, *hur och när* en insats ska genomföras, inverka på den enskildes vilja?
 - Har ni exempel på hur någons vilja har stärkts när hen har fått stort inflytande över hur och när en viss insats genomförts?

Diskussionsfrågor – utförare

2. Hur kan ni arbeta för att stödja att personens behov inom nedanstående livsområden blir tillgodosedda?

- kommunikation
- lärande och att tillämpa kunskap
(t.ex. se, lyssna, läsa, lösa problem, fatta beslut)
- allmänna uppgifter och krav
(t.ex. att genomföra dagliga rutiner och att hantera stress)

Diskussionsfrågor – utförare

3. Vad tror ni att delaktighet och möjlighet att kunna välja i vardagens alla olika situationer har för inverkan på den äldres lust att uttrycka sin vilja när det gäller större beslut?

- Hur kan ni arbeta för att stödja och övertyga de äldre om att deras vilja är viktig och kommer att respekteras?

Diskussionsfrågor – utförare

4. Hur kan ert samarbete med handläggarna utvecklas för att bättre tillgodose den äldre personens stöd att uttrycka sin vilja?

Utgå exempelvis från momenten:

- uppföljning
- upprättande av genomförandeplan

Diskussionsfrågor – utförare

5. Ett sätt att stödja en person att uttrycka sin vilja är att låta personen få prova en insats. Diskutera.

- Skulle det vara möjligt att låta personer pröva insatser i er verksamhet?
Diskutera och ge exempel.

Diskussionsfrågor – utförare

6. Bland era kollegor som arbetar inom LSS-området och med boendestöd kan det finnas kunskap och erfarenheter av att stödja personer med kognitiva funktionsnedsättningar att uttrycka sin vilja.

– Hur kan ni få del av deras kunskaper och erfarenheter?

**Mer information finns på:
www.kunskapsguiden.se**